

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 12 (1527) 24 САКАВІКА 2021 г.

103-я ўгодкі абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі

Прадчуванне вясны

Першыя праталіны, парыжэлы снег.
Дзесьці там, за далямі, хуткі часу бег.
Дзесьці там, за далямі, светлае бышћё,
Чыстае, сапраўданае, іншае жыццё.

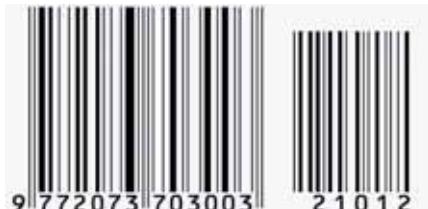
Пад ляснымі шатамі нібы ўсё ў сне,
Елачкі махнатыя мараць аб вясне.
Пад нагамі чоўкае плесневая цвіль,
У ваколлі носіцца старых дрэваў гніль.

Штосьці стралінулася соннае ў бары,
Рэхам адгукнулася ў дальнім гушчары.
Панялося покатам ўсё далей-далей,
У небе бусел клёкатам -
хопіць спаць, смялей...

Скінь убранне цёмнае, скінь,
зямелікі, скінь,
Хмарка горка-чорная назаўсёды згінь.
Чыстае і светлае на сябе надзень,
Праўдаю спрадвечнаю поўні кожны дзень.

Паглядзі як сонейка лашчыць неба сінь,
Шэпчуць мовай шпаркаю капелькі:
“Дзінь-дзінь...”

*Галіна Гражынская,
сябра ТБМ, г. Валожын.*

Так выглядае тэрыторыя БНР на сучаснай карце
Суцэльнай ліній пазначаны тэрыторыі, на якія прэтэндавала БНР

- Першы ў гісторыі беларускі ўрад, першы беларускі пашпарт, першое грамадзянства;

- Школьная адукцыя на роднай мове;

- Упершыню беларуская мова атрымала статус дзяржавнай. Гэта дало магутны штуршок для развіцця беларускай культуры і науки. Былі распечаты крокі да стварэння літаратурнага стандарту беларускай мовы;

- Упершыню пазначаны межы Беларусі. У суседзяў больш не было нагоды прэтэндаваць на нашы землі як на частку Польшчы, Літвы ці Украіны. БНР заявіла, што дадзеныя тэрыторыі належалі Беларусі. Сучасная Рэспубліка Беларусь пераважна існуе ўнутры межаў, абвешчаных БНР;

- Замежныя прадстаўніцтвы. Упершыню Беларусь выступала на міжнароднай арэне як самастойнае фармаванне, упершыню свет пачаў пра існаванне незалежнай беларускай дзяржавы;

- Менск упершыню стаў сталіцай Беларусі;

Першы склад Народнага Сакратарыята БНР.
Злева направа: сядзяць - Бурбіс, Серада, Варонка,
Захарка, стаяць - Смоліч, Крачэўскі, Езавітаў,
Аўсянік, Заяц

- З'яўленне інстытута і развіццё беларускай науки;

- З прыняццем герба “Пагоня” заяўлена прэтэнзія на гістарычную спадчыну Вялікага Княства Літоўскага;

- Зроблены першыя крокі да стварэння беларускага войска і інш.

І калі парадаўці ўсё гэта з тым, што мы зрабілі за 30 гадоў сучаснай незалежнасці, то зроблене БНР не выглядае такім ужо і малым. Станаўленне новай дзяржавы - справа не аднаго дня. І сённяшні сувэрэнітэт Беларусі наўпрост бярэ свой пачатак ад Беларускай Народнай Рэспублікі.

Паводле СМИ.

Наша задача -
зрабіць беларускую
мову адной з
паўнапраўных моў
аб'яднанай Еўропы

Сакратарыят Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны (ТБМ) 18 сакавіка, за тыдзень да чарговай гадавіны абвяшчэння БНР, прыняў зварат да грамадства пра пашырэнне ўжытку мовы тытульнай нацыі. Тэкст дакумента апублікавала на сваёй старонцы ў "Фэйсбуку" старшыня ТБМ Алена Анісім.

"Сто трэх гады таму паўстала Беларуская Народная Рэспубліка, дзеячы БНР упершыню за некалькі стагоддзяў забыцца голасна абвясцілі пра дзяржаву нашай роднай беларускай мовы, - адзначана ў звароце. - Шмат падзеяў адбылося з таго часу. У 1991 годзе аднаўленне незалежнай Беларусі сталася гістарычным фактам. Беларуская мова была абвешчаная адзінай дзяржавай і паступова пачала пашырацца ва ўсіх сферах грамадскага і палітычнага жыцця".

"Сёння наша задача не толькі захаваць сваю мову для нашчадкаў, але і зрабіць яе адной з паўнапраўных моў аб'яднанай Еўропы. На жаль, чакаць у гэтыя справе належней падтрымкі ад сённяшніх улады не выпадае. Але беларуская мова ёсць і будзе заўсёды дзяржавай. Таму наша задача - развіваць яе, карыстацца ёю ў штодзённым жыцці", - падкрэслілі аўтары дакумента.

Сакратарыят ТБМ заклікаў грамадства паўсюль размаўляць па-беларуску - "гэдна, упэўнена, ветліва", запаўняць на беларускай мове "ўсе афіцыйныя паперы, анкеты, квіткі", звяртацца па-беларуску да дзяржаўных асаб. "Будзыце прыкладам для іншых, нясіце ідэалы Беларускай Народнай Рэспублікі ў сваім сэрцы, пачувайцесь гаспадарамі на сваёй зямлі, думайце і разважайце па-гаспадарску, а гэта значыць па-беларуску", - заклікалі сябры організацыі.

belapan.by.

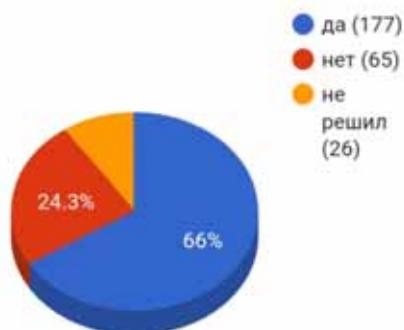

Палова случчан хоча, каб іх дзеці атрымлівалі адукацыю па-беларуску

Каля 40 працэнтаў случчан сказали, што выкарыстоўваюць беларускую мову ў штодзённых размовах, амаль 54 працэнты разумеюць мову, але не выкарыстоўваюць. Гэта вынікае з апытаўніцтва, што праводзіць аддзел адукацыі Слуцкага райвыканкама.

**Хотели бы вы, что бы
Ваши дети владели
белорусским языком и
свободно на нём
разговаривали?**

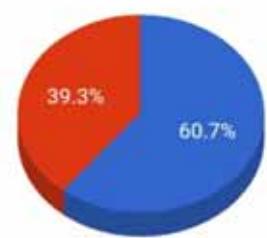
вывучалі гісторыю Беларусі на роднай мове, адмоўнае стаўленне выказала меншяя частка - 112 чалавек.

Да беларускамоўнага выхавання ў дзіцячых садках пазітыўна ставяцца крыху менш, чым палова апытаўнікаў.

Крыху больш за палову падтрымлі беларускамоўную адукацыю ў школе па ўсіх навучальных предметах: за - 150 чалавек, 147 - супраць.

**Как вы относитесь к
введению преподавания
учебного предмета
«История Беларуси» на
белорусском языке
обучения?**

Вынікі апытаўніцтва на 10 гадзін раніцы 19 сакавіка.

Вынікі апытаўніцтва можна пабачыць на сایце Слуцкага райвыканкама. З іх вынікае, што большасць бацькоў хашцілі, каб іх дзеці дасканала валодалі роднай мовай.

У апытаўніцтве на 9 гадзін раніцы 19 сакавіка прынялі ўдзел 297 чалавек, якія адказалі на розныя пытанні. З тых 297 асоб, што прагаласавалі, 177 выказаўся за тое, каб дзеці свободна размаўлялі па-беларуску. Супраць - толькі 65 удзельнікаў.

173 чалавек хочуць, каб школьнікі

Зінаіда Цімошак,
г. Слуцк.

"Галоўнае, каб беларус з беларусам пачаў размаўляць па-беларуску"

Цікаўнасць людзей да роднай мовы становіцца ўсё больш відавочнай у розных кутках краіны. А калі б колькасць такіх людзей узрасла ў сотні разоў? У тысячы? А калі б бацькі напісалі заявы аб выбары адукацыі сваіх дзяцей у садках і школах на беларускай мове? Гэта б ужо была воля народа, перакананая жыхарка Слуцка Алена Дубіцкая.

- Большую частку свайго жыцця я жыла ў вёсцы Сорагі Слуцкага раёна, дзе была беларускамоўная школа, і там увогуле не было моўнай праблемы. У Слуцку ж няма аніводнай беларускай школы. Калі дзесяць гадоў таму я пераехала з вёскі ў Слуцк, пачала з суседзямі па пад'ездзе размаўляць на рускай мове. Якое ж было маё здзіўленне, калі суседзі адказвалі мне па-беларуску! Высветлілася, што большасць жыхароў майго дома таксама пераехалі з вёсак, каб працаўаць на Слуцкім мясакамбінаце.

У нашым мікрараёне знаходзяцца дамы цукровага камбінату, жыхары якога таксама з лёгкасцю падтрымліваюць размову па-беларуску.

У цэнтры горада ўжо інакш. Адказваюць на рускай мове, але многія хваліць мяне і дзякуюць за родную мову. Відавочна, што так размаўляю не я адна, бо прадавачкі даволі звыкла начыніць "дзякую", "калі ласка". Так, была сведкай, як жанчына ў вулічным шапіку купляла малочныя прадукты і замаўляла іх на добрай беларускай мове. Прадавачка ў адказ прыязна пасміхалася і нават пажадала "смачна есці". У шапіку, дзе прадавацца газеты, прадавачка не толькі падзякавала па-беларуску і пажадала "ўсяго найлепшага", але і паабязала наступны раз поўнасцю абслужыць па-беларуску.

Паводле слоў Алены Андрэеўны, аднойчы яна ўсё ж такі сутикнулася з аброзай беларускай мовы.

- У сувязі з эпідэміяй каронавіруса я цяпер меней камунікую з людзьмі на вуліцах. Таму зарэгістравалася ў суполцы-чаце "Слуцкая телега". Там больш за 2 тысячы ўдзельнікаў. Допісы і каментары ў большасці рускамоўныя. Аднойчы ў адказ на мой беларускамоўны каментар адзін з удзельнікаў чата назваў беларускую мову "сабачай". Была вельмі здзіўлена рэакцыяй шматлікіх рускамоўных случчан, якія "нанікліся" на аўтара зняважлівага каментара. Людзі пісалі пра неабходнасць павагі да роднай мовы. Называлі яго "небеларусам"

і нават прапаноўвалі пакінуць краіну, заблакаваць карыстальніка і г. д. Магчыма, гэты ўдзельнік чата быў заблакаваны адміністраторам альбо змяніў нік, бо такіх абраў болей я не сустракала. Наадварот, пасля гэтага выпадку павялічылася нават колькасць беларускамоўных каментараў, а "Слуцкая телега" нават ператварылася ў "Слуцкі воз".

- Як уратаваць нашу мову ў такіх неспрыяльных абставінах, калі ўлада з дзвюх дзяржаўных моў фактычна падтрымлівае толькі адну - расійскую?

- Мова - галоўны вынік развіцця беларускай культуры. Люстэрка нашага існавання, адбітак нашых душ. Аніякія прагматычныя інтарэсы не прыводзяць да нацыянальнага абуджэння народа. Нішто не зможа перамагчы волю людзей, калі яна моцная і калі яна ёсць. Заўсёды можа стацца так, як гэтага захочуць людзі. Можна без вялікай бойкі, без шуму і страт у корані перамяніць становішча і высока падняць беларускую мову ў нашай краіне. Патрабнія толькі ахвота і крышку змагання. А галоўнае, каб беларус з беларусам пачаў размаўляць па-беларуску. У мяне ёсць адчуванне, што многія людзі пачынаюць гэта разумець.

- Наколькі ведаю, вы таксама робіце спробы беларусізаць прадукцыю прадпрыемстваў?

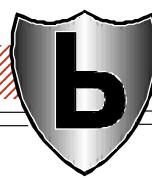
- Так, я вяду перапіску з многімі прадпрыемствамі: прашу беларусізаць надпісы на ўпакоўцы прадуктаў, этикеткі. Часта атрымліваю ў адказ, што "у нас дзве дзяржаўныя мовы" і рускамоўнае афармленне не супярэчыць заканадаўству. Некаторыя камбінаты аргументуюць адмоўны адказ тым, што экспартуюць прадукцыю ў Расію. Як быццам расіяне не змогуць зразумець, што яны купляюць, калі замест "сахара" будзе напісаны "цукар".

Радуе, што пасля дзвюх старонак аргументаці на карысць дзяржаўнай рускай мовы напрыканцы тое ж ААТ "Слуцкі сыраробчы камбінат" паведаміла, што "при распрацоўцы новых этикетак і закупцы новага пакавання ўлічыць пажаданні спажыўцу аб маркіроўцы прадукцыі на беларускай мове або на беларускай і рускай мовах". Тоё ж сама паабязцала і ААТ "Здраўушка-мілк".

Разам з маёй знаёмай у сярэдзіне лютага наведалі нашу слуцкую цэнтральную пошту (аддзяленне сувязі Слуцк - 9). Калі тая выказала пажаданне атрыманы квіток на падпіску на беларускай мове, высветлілася, што ў наладах моўнай панэлі адсутнічала беларуская мова. Пасля запісу ў книзе заўваг і прапаноў аб магчымасці атрымання паслугі па-беларуску атрыманы адказ, што цяпер рэалізавана магчымасць уводу даных на беларускай мове. І, што цікава, адказ кліентцы быў дастаўлены наўпрост у рукі, а супрацоўніца службы дастаўкі пры ўручэнні заказной карэспандэнцыі прадэманстравала добрую беларускую мову.

А калі б колькасць такіх людзей узрасла ў сотні разоў? У тысячы? А калі б бацькі напісалі заявы аб выбары адукацыі сваіх дзяцей у садках і школах на беларускай мове? Гэта б ужо была воля народа.

Зінаіда Цімошак,
г. Слуцк.

14 сакавіка 2005 г.
Панядзелак

Цэлы дзень ідзе мокры снег, які часам пераходзіць у завіруху. Спяшаюся на лекцыю. Перад уважодам ва Універсітэт культуры і мастацтваў абвестка, зробленая па-беларуску, пра пачатак тэстування будучых абитурыентаў. На другім паверсе - чарга маладых людзей, што жадаюць патрапіць на іспыты. Вельмі прыемна бачыць напісаны на беларускай мове расклад прыёму тэстаў. Дарэчы, у гэтым годзе, дзякуючы намаганням ТБМ, тэксты ўсіх тэстаў зроблены на дзвюх мовах, і Рада ТБМ звязрнулася да моладзі, каб яны ведалі пра гэта і выбіралі родную мову, мову Купалы і Коласа, Карагаўчика і Быкова для праверкі сваіх ведаў.

Заходжу ў аўдыторыю. Сёння ў мяне студэнты першага курса, будучыя спецыялісты ў галіне рэстаўрацыі твораў дэкаратыўна-жывапіснага мастацтва. Расказваю пра склад праектных работ, неабходных для рэстаўрацыі помнікаў архітэктуры. У якасці прыкладаў прыводжу Полацкую Сафію і Мірскі замак. І перад вачыма пльывуць, пльывуць вобразы маладосці...

Полацкую Сафію ўпершыню я ўбачыў летам 1976 г. Тады там толькі пачыналіся рэстаўрацыйныя работы, і поўным ходам ішлі археалагічныя раскопкі. Мяне вельмі ўразіла, што з IX ст. культурны слой вакол будынка вырас амаль на 2,5 метры. Тады ж мне давялося тримаць у руках кавалачкі пазалоты, магчымы, ад галоўнага купала Сафіі. Ніколі не забуду, у якім занядбаным стане знаходзіўся на той час калісці знакаміты храм. Цяжка было паверыць, што ён будзе адноўлены, адрадзіца фрэскі і пазалота інтэр'ераў, шыкоўная скульптура і ляпніна XVIII ст., эпохі Віленскага барока.

Потым давялося не раз прыязджашаць у Полацак і бачыць на свае вочы, як крок за крокам ідзе складаны працэс рэстаўрацыі, браць удзел у суботніках і талоках, каб ачысціць падвалы Сафіі ад шматгадовага бруду і смецця. З насілкамі і рыдлём камі тут актыўна працавалі полацкія літаратары і мастакі. Сярод іх быў Уладзімір Арлоў, а таксама аўтар праекта аднаўлення Сафіі, архітэктар Валер Слюнчанка.

Незабыўны ўражанні засталіся ад арганігага канцэрту ў Верхнім зале Сафійскага сабора, а таксама адкрыццё падземнага археалагічнага музея, прысвечанага будынку XI ст.

Потым распавядаю пра Мірскі замак, якому аддаў не адзін год свайго жыцця. Першыя раскопкі ў Міры пачаліся ў 1980 г. Праз Мірскія археалагічныя экспедыцыі прайшли шмат якія вядомыя зароз на Беларусі людзі. З якой цікавасцю збіралі мірскую кафлю студэнты - Вінцук Вячорка і Алеся Бяляцкі! У складзе маёй экспедыцыі працавалі сённяшнія дактары навук Алеся Краўцэвіч і Алеся Кушнірэвіч, якія, акрамя

ЧАТЫРЫ ДНІ У САКАВІКУ (3 прыватнага дзённіка)

замка, даследавалі і само мястэчка. Апошнія раскопкі я праводзіў у Міры летам 1991 г. Студэнты, якія раскопвалі прадбрам'е - круглы дадатковы абарончы мур перед галоўнай вежай-брамай Мірскага замка, працавалі пад бел-чырвона-белым сцягам і спявалі патрыятычныя беларускія песні. Тады мала хто верыў, што можна аднаўіць знакаміты палац часоў Радзівілаў, асабліва паўночны корпус, які апошні раз згарэў яшчэ ў 1812 г.

Цяпер, калі я наведваю Мір са сваімі студэнтамі і бачу ў вежах знаходкі з тагачасных раскопак, разумею, што менавіта тады, у 70-я-80-я гг. ХХ ст., і былі закладзены падмуркі сённяшніх дзяржаваў, якія і незалежнасці.

Лекцыя скончылася, і я кіруюся ў сядзібу ТБМ, дзе прыходзіцца працаваць на грамадскіх пачатках кожны дзень па некалькі гадзін. Сёння мы рыхтавалі скаргу ў Вярхоўны суд Беларусі, паколькі 16 лютага Міністэрства юстыцыі вынесла нам папярэджанне. Нас авінавацілі ў тым, што некалькі нашых раённых і гарадскіх арганізацый маюць юрыдычныя адрады ў жылых памяшканнях, а гэта пярэчыць Жыллёваму кодэксу. Цікава, што ў свой час мясцовыя органы ўлады зарэгістравалі нашыя структуры згодна з рэкамендацыямі Міністэрства юстыцыі, якія пазней гэтым жа міністэрствам былі адменены. Значыць мясцовыя органы ўлады маюць права здымамі з уліку. Аднак, пакуль што ніводную суполку ТБМ, зарэгістраваную на жылой кватэры, мясцовыя ўлады не скасавалі, а вінаваціць у гэтым чамусыці Таварыства беларускай мовы. Таму Рада ТБМ вырашила звязніцца ў суд. Аналагічныя папярэджанні вынесены шмат якім партыям і іншымі грамадскімі аўяднаннямі, і яны таксама меліся звязніцца ў суд. Але пакуль не спяшаюцца з гэтым. Мабыць, мы будзем першыя.

Вялікіх спадзянняў на станоўчы вынік разгляду нашай справы ў Вярхоўным Судзе я не маю. Але самае галоўнае, што ў судзе будзе гучыць беларуская мова, і мы зможам прыцягнуць да гэтыя яўна палітычнай справы ўвагу грамадскасці як у краіне, так і за яе межамі. Зварот у суд - справа няпростая. Трэба заплаціц дзяржаве ў паштады ў памеры 120000 рублёў, напісаць добрай юрыдычнай мовай аргументаваную скаргу і зрабіць копіі розных дакументаў. Шчыравалі мы некалькі гадзін і спадзяємся, што заўтра аднясем нашу скаргу ў Вярхоўны Суд.

Пасля абеду набываю свежыя газеты. У панядзелак - гэта "Беларускі рынак" і "Беларуская

газета". Пачынаю іх гартаць. У "Беларускім рынку" Паўлюк Быкоўскі, цікавы журналіст і добры знаўца Беларушчыны, друкуне артыкул пра дзейнасць беларускай апазіцыі, якая да лета абяцае называць адзінага кандыдата. Шчыра кажучы, да гэтай справы я адноўшуся вельмі крытычна, як і іншыя беларускія палітолагі. На маю думку, спачатку трэба было склаці адзінную перадвыбарчую платформу, не болей як з сямі пунктамі, у якой было бы сказана, як нам выйсці з крызісу і палепшиць свой дабрабыт. Напрыклад, ні адзін з прэтэндэнтаў у кандыдаты на будучага кіраўніка дзяржавы не сказаў, які ставіцца да прыватнай уласнасці на зямлю. Калі, нарэшце, тыя, хто яе апрацоўвае, стануть ясніці адзінамі з правам продажу і перадачы ў спадчыну? Пакуль змяльнае пытанне не будзе вырашана, мы ніколі не станем жыць добра і заможна.

Пад гэтай платформай павінны падпісацца ўсе ўзельнікі кааліцыі. Потым у кожным раёне варта стварыць групу грамадзян у колькасці не меншай за 100 чалавек, якія згодны з гэтай праграмай і готовы збіраць подпісы за таго дэмакратычнага кандыдата, што пагодзіцца ісці з вышэйназванай праграмай на выбары. У гэту группу зможа ўваіцца любы чалавек, але, вядома, пераважаць будуть сябры тых партыяў і рухаў, якія належаць да аўяднанай апазіцыі.

З усіх названых зараз прэтэндэнтаў мне, па поглядах і перакананнях, блізкія Уладзімір Колас і Аляксандр Мілінкевіч. З прадстаўнікі прагрэсіўнай наменклатуры - Пётар Краўчанка і Аляксандр Казулін.

Уявім на хвілінку, што гэтыя хлопцы знайшлі паразуменне і пагадзіліся ісці на выбары разам, з адной канкрэтнай праграмай.

Тады тая сотня грамадзян, якія готовы збіраць подпісы пад гэтую праграму, збіраецца разам, сустракаецца адразу з чатырма прэтэндэнтамі, задае ім розныя пытанні і падзяляеца на чатыры каманды, зыходзячы са сваіх меркаванняў. Каманды чатыры, але праграма ў іх адна. Прэтэндэнты рэгіструюць свае каманды, і яны пачынаюць адначасова збіраць подпісы.

Выбаршчыкі бачаць адну праграму і, калі яны пагаджаюцца з ёй, ставяць подпісы за таго з чатырох кандыдатаў, які ім больш падабаецца. Дарэчы, па законе можна падпісацца адзін раз за кожнага з іх. І тады лепшага кандыдата шляхам збору подпісаў будзе вылучаць не купка лідараў партый іх бліжэйшых сябров, а ўесь беларускі народ.

Тыя, хто сабраў 100000 под-

пісаў, здаюць іх на реєстрацыю.

Пасля реєстрацыі той кандыдат, які сабраў менш подпісаў і мае меншы сацыялагічны рэйтинг, у пэўны час здымает сваю кандыдатуру на карысць мацнейшага і пераходзіць у яго каманду. Прычым, увесе час прапагандуеща адна і тая ж праграма. І тады мільёны людзей не толькі прагласіць за яе, але і выйдзіць яе бараніць, калі іх падмануць і галасы іхня палічаць няправільна.

Калі пенсіянер будзе ўпраўнены, што абрани кандыдат за год-два павялічыць яго пенсію ў два разы, ён будзе стаяць на плошчы Незалежнасці столькі дзён, колькі патрабна для перамогі.

Галоўная слабасць нашай апазіцыі ў тым, што лідари партый, таксама як і ўлада, адварваны ад простых людзей. Беларусы вельмі цэнтрычныя і стабільнае жыццё і нездарма тримаюцца лозунгу: "Мы на ўсё згодныя, абы было ціха і не было вайны".

Пакуль прадпрымальнікі не прымусілі плаціць шалёны падатак на дадатковую вартасць, які разбурае іх жыццёвую стабільнасць, яны не выходзілі на вуліцы і плошчы, не страйкавали. А як узбунтаваліся пенсіянеры суседняй Расіі, калі ў іх забралі жыццёвую неабходную ільготу? Калі малады "зубр" замест чарговага партрэта ці лозунга-аднадзёнкі выйдзе з плакатам "Мая бабуля, ветэран працы, не можа заплаціць за кватэру і патрабуе годнай пенсіі", на яго баку будуть тысячи пенсіянероў і ветэранаў, бо іхня ўнукі клапоцяцца менавіта пра іх, а не пра ўваходжанне ў НАТА ці Еўразію, пра якія яны маюць цымянае ці адмоўнае ўяўленне.

У "Беларускай газеце" маю ўвагу прыцягнулі два матэрыялы. Спрэчка паміж Аляксандрам Рухлядом і Таццяной Румянцавай (дарэчы, з ёй я разам вучыўся на гістофаку БДУ: я - на гісторычным, а яна - на філософскім аддзяленні) і вялікі матэрыял Кірыла Жываловича, прысвячаны Станіславу Шушкевічу. Аднак на гадзінніку ўжо пачаўся новы дзень. І таму вырашаю прачытаць гэтыя матэрыялы наступным вечарам.

15 сакавіка 2005 г.
Аўторак

Раніцай ярка свеціць сонечка - сапраўдныя вясновы дзень і адпаведны настрой на душы. На аркушыку календара сціплы надпіс "Дзень Канстытуцыі". Адзінаццаць гадоў таму Вярхоўны Савет Беларусі прыняў першую Канстытуцыю незалежнай Беларускай Краіны. Як непасрэдны ўзделкы гэтых падзеяў, пакуль еду ў трамваі ў сядзібу ТБМ, пераносчыкі ведаць не жадалі. Справа зрушылася з месца, калі за адзінную дзяржавную беларускую мову выступіў нефармальны лідар беларускіх ветэранаў (у асноўным, былых вайскоўцаў) генерал Гец. Гэта быў чалавек, выхаваны ў рэчышчы сталінскай ідэалогіі, але па-свойму сумленны і абавязковы. Калі ён нешта абяцаў, то заўжды выконваў абліцоўку.

Аднак атрымаць 2/3 галасу па гэтым пытанні было складана. Бо былі і прыхільнікі так званага "двуҳмоўя", якія не ведалі беларускай мовы і па розных прычинах ведаць не жадалі. Справа зрушылася з месца, калі за адзінную дзяржавную беларускую мову выступіў нефармальны лідар беларускіх ветэранаў (у асноўным, былых вайскоўцаў) генерал Гец. Гэта быў чалавек, выхаваны ў рэчышчы сталінскай ідэалогіі, але па-свойму сумленны і абавязковы. Калі ён нешта абяцаў, то заўжды выконваў абліцоўку.

Аднак найбольшыя спрэчкі выклікалі два пытанні: дзяржавная беларуская мова, як адзінай мовы краіны, і пасада Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Каб прыняць нейкі артыкул у Канстытуцыю, патрэбна было атрымаць 2/3 галасоў дэпутатаў ВС. У той час верхаводзіла пракебічаўская фракцыя "Беларусь", якая мела простую большасць галасоў. Існавалі таксама фракцыі дэпутатаў на платформе БНФ і БСДГ і пэўная колькасць адносна незалежных дэмакратычных дэпутатаў, якія кожны раз галасавалі па-рознаму.

Асобна трэба сказаць пра групу артадаксальных (адноўленых пасля ліквідацыі КПСС) беларускіх камуністаў і фракцыю ветэранаў, якую трymalі ў ВС па старых савецкіх квотах. Усе мы разам і складалі вышэйшыя заканадаўчыя органы краіны, які пасля ліквідацыі СССР атрымаў у свае руکі ўсе ўладні функцыі. Но ўсе прадстаўнікі судовай і выканаўчай улады, у тым ліку і прэм'ер-міністр, прызначаліся ВС. Дарэчы, кожны дэпутат меў права на працягу трох хвілін выступіць ад імя сваіх выбаршчыкаў па любым пытанні і атрымаць ад прадстаўнікоў выканаўчай ці судовай улады пісьмовы адказ. Таму ў прыменным дні дэпутаты і іх памочнікі прымалі дзесяткі, а то і сотні скаргай і працягніці ад выбаршчыкаў, грамадзян сваёй краіны.

Паступова, крок за крокам прымаліся тყыя ці іншыя артыкулы Канстытуцыі. І вось справа дайшла да дзяржавай мовы краіны. Значная частка дэпутатаў, асабліва вялікія вайскоўцы і прадстаўнікі інтэлігенцыі, разумелі неабходнасць развіцця беларускай мовы, якая паступова заняла ў парламенте належнае ёй месца. Спачатку Станіслаў Шушкевіч, а потым і Мечыслаў Грый вялі пасяджэнні па-беларуску, па-беларуску друкаваліся і праекты законаў і пасадоў.

Аднак атрымаць 2/3 галасу па гэтым пытан

Зміцер Захарэвіч

Вершы да заўтрашняга дня

УЗІМКУ

Замярзае сэрца пад наледдзю,
Што ніколі, бадай, не растане,
І прамень агністасе памяці
Прапаліц шэры
панцыр не ў стане.

Астывае недаўгавечнае
Сярод снежаньскай
цішы паўночнай
Ад уласнае недарэчнасці
Ў марных спрэчках
і ў справах пабочных.

Пазіраю ў белы свет холадна,
Дзе ўзнялі вузлаватыя руکі
Дрэвы ўгору, нібыта моляща
Тым, каго замялі завірухі.

ГЛІ

Абеларусіць свет зімовы
Апоўдні зрадзіўшы гілі,
Чародкай селі на галі
Абеларусіць свет зімовы.
Гараць істужкаю пунсовай,
Цілікаюць: "Жыве!" у гаі -
Абеларусіць свет зімовы
Апоўдні зрадзіўшы гілі.

АПОШНІ ДЗЕНЬ ЗІМЫ

Напрадвесні раніцай ссівелай
Снег кладзеца на галінкі веяў.

Вальсаваннем мялікавых зданяў
Засыпае горыч развітання.

Перажыўшы веру
ў неўміручаць,
Усясьвет вакольны абязгучыў

I - прыгонны суджанай нядолі -
Па шчацэ слязой сцякае долу.

Той дзень мае
кожны з нас таксама,
У які сплыве ў край неспазнаны.

У душы смуга ці ў сэрцы рана,
Нібы леташні сумёт, растануць,

Калі родныя ў жалобнай цішы
Успамінам аб зіме калішній

У руках спачылага зацепляць
Знічку дрогкую
грамнічнай свечкі.

ВІТОЛЬДУ АШУРКУ

Тым, што пайшлі на вырак
Дажывотна

Самім на кроснах Кона
Долю ткаць,

У небе свеціць
Бліскайка зіхотна,

А на зямлі
Слагады не прыјдаць.

Чаўнок шчытуе ўпартага
Год за годам,

Кладуцца ўзорам
Словы на кілім:

"Адолець здатны
Плігрым дарогу,

Пакуль гарыцьме
Веры зінч у ім".

Кій у руцэ
І поплеч - вецер вольны,

Не засціць цемра
Мэту прад вачмі

Тых, што зрабілі выбар
Дажывотны

На кроснах Бога
Лёс свой ткаць самім.

ПРА ЗОРКУ

Развіднела. Сонца спакваля
Зорак рой згасіла,
Паміж іншых там была мая
І скроў змрок свяціла...

Як вандроўнік зблудзіць уначы
Ці смуга ўсцяж ляжа,
Дык агенчык збаўна заблішчыць,
Дзе бальшак пакажа.

Каб кахання запаліўся зніч
У дзяўчыным сэрцы,
Возьмез хлопец яску ў вышыні -
У нябес цяпельцы.

Душу жуддзю хмары занялі,
Паняверку сеюць,
Ды надзея пасярод імглы
Зіхаціць - не цымее.

Калі ж краю прышласць
чорны ценъ,
Нібы крэп, агорне,
Залатоўка боская ў руцэ
Узгарыць паходній...

Хай ёй сонца вынесла вырок,
Распасцёрши крылы,
А ўсё ж зорка на сямі вятрах
Давідна свяціла.

* * *

То бяссонне, то сон,
То любошчы, то звады -
Колькі двоістых дзён
Засталося ў нас ззаду?

То шукаў сталы схоў,
То кляў цвілі зацішак;
Здані мёртвых багоў
Мне на яве вярзліся.

У вірах амарок
Меў часы прасвялення:
То маўчаў мой радок,
То грымеў над зняменнем.

I цяпер грамада
Ці пяе, ці галосіць? -
Сёння свята, відаць,
Ці хаваюць кагосці?

Уладарлівы Кон
Сцяў зачын з заканчэннем.
Колькі двоістых дзён
Засталося яшчэ мне?

На якім сеў плячы
Мой анёл лёсаносны?
Ці, з нябес летучы,
Зблудзіў у трох соснах?

ДАРОГА ДА СВАБОДЫ

Спяліў і вершы, і грахі,
Калі сваволіў ды гарэзіў,
Крычалі нада мной крукі,
Лізалі руکі ваўкарэзы.
Гарэла зжухла трава,

Гасіў яе залевай зорнай,
Са сцэн зацята горла драў,
Цярпей няздараў брэх пакорна.
Хіліў чало прад хараством,
Але не мог знайсці адхлання,
Астуджваў лоб зімовым шклом
Нябес ад думак віравання.
Не сцішваў бег на віражах,
Калечыў ногі аб каменні,
На кроў разбітая душа
Мінала порстка летуценні.
Знікалі любыя й сябры,
Мяніяў на бесправства выгоды...
Самотны ўрэшце рэшт дабрый
Да неспагадлівай Свабоды.

ЗАЙМЕННІКІ

Для мяне ветлы дом твой малы.
Перламутравы золак на плечы
Узвалю і, пакінуўшы "МЫ",
Падзялю яго, панявечу.
На світанку пакінуўшы "МЫ",
Падзялю яго, панявечу.

Каб на сцежках зямнога быцця
Ці ў Сусвету бяскрайнія сінечы
Замігцела вугельчыкам "Я"
Сярод зорнае халаднечы.
Замігціць агенчыкам "Я"
Сярод зорнае халаднечы.

Толькі цераз прадон нематы,
Скроў аглухлы, заснежаны вечар
Данясеца з бяссоння "Дзе Ты?"
І са мной застанеца навечна.
Даляціць з бяссоннем "Дзе Ты?"
І ўва мне застанеца навечна.

ЗГУБА

Згубіць сябе хаця б на дзень,
Пра вугальнія сны забыцца
Ды босым крочыць па вадзе
Пад пералівы навальніцаў.

Не згадваць ці не заўважаць
Заганы іншых, бо сам грэшны,
І ўласны поспех сустракаць
З халоднай, стоецай усмешкай.

Не верыць у прачуласць слоў,
У посную высокамоўнасць,
З гурмой гарэзлівых вятраў
Шугаючы ўгару нязлоўна.

Не памятаць, што маю дом,
Вячэру, краявід насленны,
Прымглённым не мігцець святлом,
А зінчай палыскніць

на ўмгненні.

I, згаснуўшы, не шкадаваць
Аб зыркім зораў карагодзе,
Бо як ужо сябе губляць,
То каб ніколі не заходзіць.

АТЛАНТ¹

Бяздонне нябес,
як свет, неагляднае
На плечы лягло,
нібыта Атланту, мне.

Грамоў поўнае і
калянднага звону,
Літанняў, прыпевак,
прысягаў, пракленаў.

Прапахлае водарам
тонкім парфумы,
Прасоленае
пад сівых штормаў шумы,

У едкіх дымах
агмяніцаў, пажараў...
Згінаюся ў крук
пад нязносным цяжарам,

Дай чаму хачу пачуць адказ.

Удзень сонца слепіць
бязлітасна вочы,
Ноч джаліць цела
шротам зораў-гарошын.

Гняце прыцягненне
закону зямнога,
Але не скаруся:

ён - даўні мой вораг.

Мне нельга інакш
ні на ўздых, ні на слова,
А схілю -

абрынеца светабудова.

Адзіна ў сабе сам
шкуаю апоры,

Будзе лашчыць

Паўз прасвішчуць кулі
альбо вецер -

Не зачэпяць кіпцем плечука -
Рэхаў смык заблыгаеца ў веці
І паўторыць толькі: "Ці шукаў?..."

КРАСАВІЦКАЯ РАНІЦА

Застанемся ранкам у пасцелі -
Хай саўдзельнікі,
ды "кожны пры сваіх",
А скроў шыбу
промнем пасталелым
Будзе лашчыць

твае грудзі красавік.

Не ўцячэ з блішчайстай туркі кава,
На дварэ не дазавеца мяне шпак,
Ад любошчаў бо ключы схавала
І не вырвашца з абдымкаў аніяк.

Ці здабыча, ці чаканы госць я? -
Не паспела ўчора

ўцямана адказаць,

Як пачаў засечкі маладосці -
Паскі шнараў

на запясцях - цалаваць.

Адно маем на дваіх - бязліздзе,
Дзе бялеюць бессаромна па начы
Росы эрасу на прасцірадле,
Нібы ў небе парушынкі аблачын.

ПАТЭТЫКА

Сваё наяўнае багацце,
Якое з гонару й крыві,
Не згань спагадаю да здрайцы,
Што на суку ў пятлі павіс.

Не вылі ў бездань балаціння
Збанок крынічнае вады,
Дрыгва ад гэтага не згіне,
Але з чым застанешся ты?

Нудзьгу тужлівых галашэнняў
І блазнаванне модных шоў
Пакінь без горычы на сцэнэ
Для безгустоўных гледачоў.

Пазбаўся ад смуглі ваганняў,
Каб ясны розум не гнялі,
Бо паняверцы апраўданняў
Няма на небе і зямлі.

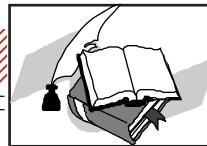
Чыя б ні панавала ўлада,
Якіх бы ні маліў святых,
Заўсёды здрада будзе здрадай
І вораг - ворагам заўжды.

Закон адвечны не зыначыць,
Што б красамоўцы не плялі,
Пільнуй наяўнае багацце,
Якое з гонару й крыві.

¹ Атлант (грэцк. міф.) - тытан, які тримае на сваіх плячах неба.

² Карабела - шабля, якая была папулярная ў XVII-XVIII ст.ст. сярод шляхты і якой былі ўзброеныя (акрамя іншага) крэлатыя гусары.

³ Кастуся - беларускі народны эпітэт смерці.

Кароткі ўспамін пра Ларысу Канчэўскую

15 сакавіка 2021 г. памерла Ларыса Георгіеўна Канчэўская.

Дачка афіцэра, яна нарадзілася 9 кастрычніка 1946 г. на востраве Сахалін. У дзяцінстве жыла ў Расіі і Латвіі. З 1956 г. - у Лідзе.

Скончыла філалагічны факультэт БДУ. Была рабочай, лабарантам на заводзе электрavyрабаў, мастаком-афарміцелем, касірам у банку, малодшым навуковым супрацоўнікам у гарадскім архіве, інструктаграм гарвыканкама, інжынерам па эстэтыцы, выкладчыкам у педвучылішчы.

Заўсёды знаходзілася ў самым цэнтры інтэлектуальнага жыцця горада Ліды, была душой любога калектыву, генератарам ідей, стваральнікам сэнсаў.

Грава ў народным тэатры, усё жыццё пісала вершы і прозу, мела "абсалютны" літаратурны слых і вытанчаны густ. Калі-ні-какі друкавалася ў "Лідскай газэце", газете "Чисты мір", у альманаху "Ад Лідскіх муроў", у "Лідскіх летапісі".

Ларыса Канчэўская заўсёды была сябрам маіх сяброў, але працяглы час мы з ёй былі толькі знаёмы, покуль у лістападзе 2014 г. не стэлефанаваліся, і я прыйшло да яе, ужо вельмі хворага чалавека, у госці. Мая першая фраза пры нашай сустрэчы поўным увайшла ў адзін з яе тэкстаў:

- Мы з вами ... амаль не перасякаліся. Затое мае сябры ... у пэўныя перыяды сваёго жыцця бясконца паўтаралі: "Ларыса Канчэўская ды Ларыса Канчэўская ...".

Шмат пра што размаўлялі з ёй у той дзень, і яна перадала мне для публікацыі ру-капіс цікавых мемуараў Уладзіміра Кру-шэўскага пра лідскі рок-фестываль 1982 г. (надрукаваны ў менскім альманаху "Асоба і Час", Вып. 8). Пасля той сустрэчы яна пачала пісаць свае цудоўныя белетрызываныя ўспаміны. Напісала найкарыснейшыя ўспаміны пра нашага з ёй агульнага сябра Валянціна Ляцецкага (Лідскі летапісец. 2015, № 4), і таленавітую "Маленькую аповесць пра любоў" - лірычныя ўспаміны пра дзяцінства, якое прайшло ў нашым горадзе ("Ад лідскіх муроў", № 8). Пасля аповесці, з канца 2015 г., пачала пісаць раман успамінай і працавала над ім калі год. Напісала, па маіх разліках, каля чвэрці рамана, але давесці справу да канца ёй не дазволіла хвароба. Я ўпэўнены, што мы надрукуем яе апошні тэкст у чарговы альманаху "Ад лідскіх муроў", а фрагмент з яго нават ужо быў надрукаваны ("І Быкаў такі малады... Да 70-годдзя Ларысы Канчэўской" // Лідскі летапісец, 2016, № 4 (76)).

Не хачу пісаць стандартныя слова пра тое, што мы яе ніколі не забудзем. Пасля кожнага з нас застаецца, толькі тое, што ён пакінуў на гэтым свеце. Пасля майго сябра Ларысы Канчэўской застануцца яе тэксты.

**Леанід Лаўрэц,
пісьменнік.**

Гісторыя Віцебска пазнаецца глыбей праз прызму асобы А. Сапунова

Працявае прыцягваць увагу асоба гісторыка і краязнаўца Аляксея Сапунова, чыё 170-годдзе адзначаецца сёлета. Яго спадчыне быў прысвечаны круглы стол з узелам навукоўцай, архівістай і бібліографаў, які праходзіў 17 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Гісторык і краязнаўец Аляксей Парфёновіч Сапуноў, нашчадак дваранскага роду, які апісаў гісторыю Віцебска, Палацка, Велікага, Усвітаў, Невеля, удзельнічаў у перанясенні мошчаў Еўфрасінні Палацкай з Кіева ў Палацк у 1910 годзе, быў дэпутатам Дзяржаўнай Думы III склікання, чытаў лекцыі па беларусазнаўстве ў 20-тыя гады, быў зацверджаны на пасадзе прафесара, пакінуў багатую гісторычную спадчыну, перадаў свае кнігі (у тым ліку Статут ВКЛ 1588 года) ў зборы Беларускай дзяржаўнай і ўніверсітэцкай бібліятэкі (сёння НББ), быў дойті час незаслужана забытым.

У савецкія гады ён лічыўся буржуазным гісторыкам, і толькі ў 1991 годзе яго імя было вернута грамадскасці, зладжана навуковая канферэнцыя. У яго гонар планавалі назваць сквер у цэнтры Віцебска, а атрымалася вуліца на ўскрайку горада.

Падчас правядзення круглага стала ў НББ 17 сакавіка быў агучаны забытыя факты з жыцця рупліўца беларушчыны, ушанавана яго дзейнасці.

Таццяна Мікалаеўна Захарава, загадчыца музейнага сектара навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі распавяла пра кнігазбор А.П. Сапунова ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Аляксандар Суша звярнуў увагу на знакаміты "згублены" Статут ВКЛ 1588 г. са збораў Аляксея Сапунова. У 1920-х гг. ён трапіў у зборы Беларускай дзяржаўнай і ўніверсітэцкай бібліятэкі. Аляксей Сапуноў пранаваў дырэктару бібліятэкі Іосифу Сіманоўскуму набыць Статут і іншыя каштоўныя кнігі са свайго кнігазбору, што пасля пэўных выпрабаванняў і адбылося. У часе Другой сусветнай вайны Статут знік. Праз пэўны час ён трапіў у Беларускую бібліятэку і музей імя Ф. Скарыны ў Лондане.

Надзея Пітроўна Варламава, загадчыца навукова-экспазіцыйнага аддзела Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, паведаміла пра архіў А.П. Сапунова ў фондах музея.

Захаваўся асабісты альбом А.П. Сапунова, які ўтрымлівае 142 дакументы да біяграфіі гісторыка з 1883 па 1924 г. Дакументы ў альбоме адлюстроўваюць асноўныя этапы жыццёвага і навукова-даследчага шляху гісторыка.

Сярод найбольш цікавых комплексаў

вылучаюцца дакументы аб яго ўдзеле ў дзейнасці Дзяржаўнай Думы трэцяга склікання, пасведчанні дэпартамента Герольды Сената аб прызнанні А.П. Сапунова ў спадчынным дваранстве, віншаванні з нагоды 25-годдзя выкладчыцкай і навуковай дзейнасці, пасведчанні аб прысвяенні вучонаму Увараўскай прэміі, дыпломы аб абранні яго членам Маскоўскага археалагічнага інстытута, дзеясным членам Імператарскага рускага геаграфічнага таварыства, Рускага археалагічнага таварыства і інш. Сярод дакументаў змешчаны лісты А. Семянтоўскага, Б. Эпімах-Шыпілы, Д. Даўгялы, П. Шэйна, а таксама ліст ад І. Рэпіна з падзякай за падараваныя асобнікі кніг "Віцебская даўніна".

Святлана Мікалаеўна Мясаедава, вядучы архівіст Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці, нагадала пра дакumentы Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці аб жыцці, дзейнасці і спадчыне Аляксея Парфёновіча Сапунова.

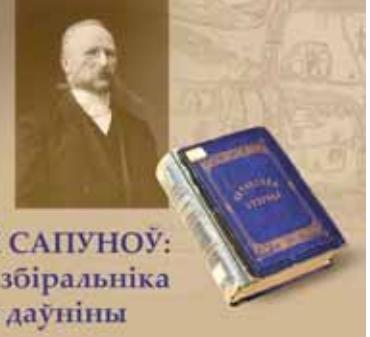
Пасля 1917 г. гісторык працаўаў у савецкіх установах. У Віцебскім губернскім статыстычным бюро ён узначальваў секцыю дэмографічнай статыстыкі (1918-1919), спрацоўваў сабраць разам і зберагчы метрычныя кнігі цэркви, касцёлаў. У Віцебскім губернскім архіўным фондзе (1919-1922) кіраваў так званым "другім аддзелам", займаўся абледаваннем ліквідаваных архіваў дырэкцый вучэбных, навуковых, фінансавых, гандлёвых, гарадскіх установ, паштоватаэлеграфных кантор. 67-гадовы прафесар наведаў такія месцы, куды цяжка было дабраца ў той неспакойны час. Ехаў па магчымасці цягніком, а часцей за ёсё - на конях, хворых і галодных. Адначасова Аляксей Парфёновіч працаўаў і як інструктар камісіі па ахове помінкаў даўніны і мастацтва (1920-1921), дапамагаў арганізоўваць музейныя ячэйкі ў Суражскім, Сенненскім, Палацкім паветах. Матэрыяльная становішча навукоўца было вельмі дрэнным.

Ён з'ехаў са сваёй сядзібы ў вёсцы Бернікі ў Віцебск "для разбору архіўных дакументаў", валасны выканкам аддаў дом Аляксея Парфёновіча, адзіную яго маёмасць, "нейкім чырвонаармейцам", якія хутка разабралі і перавезлі яго у суседнюю вёску. Да канца жыцця вучоны жыў на кватэры, якую здымáў. Ён атрымаў пенсію за два дні да смерці.

Ірина Уладзіміраўна Градоўкіна, загадчыца навукова-даследчага аддзела бібліографіі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі паведаміла пра дзейнасць А.П. Сапунова ў Віцебскай вучонай архіўной камісіі (1909-1919).

Гэта арганізацыя, нягледзячы на кароткі перыяд існавання, стала своеасаблівым навуковым, адукацыйным, культурным цэнтрам, які

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІОТЕКА
БЕЛАРУСІ
НАВУКОВА-
ДАСЛЕДЧЫ
КІНГАЗНАЎСТВА

АЛЯКСЕЙ САПУНОЎ:
спадчына збіральніка
Віцебскай даўніны

кансалідаваў мясцовую інтелігенцию ў справе аховы гісторычных помнікаў, даследавання і папулярызацыі гісторыі, этнаграфіі, геаграфіі, археалогіі роднага краю, зборання прадметаў даўніны, выяўлення старожытных дакументаў.

Людміла Уладзіміраўна Хмяльніцкая, гісторык, рэдактар гісторычнага навукова-папулярнага альманаха "Віцебскі сыштак" сабрала звесткі пра ўшанаванне памяці прафесара А.П. Сапунова ў перыяд з 1924 па 2021.

Аднаўленне памяці пра вучонага пачалося намаганнямі Н. Дарафеенка, затым у 1960-я і 1970-я гг. - А. Падліскага. Аднак, 1000-годдзе Віцебска было адсвяткована без згадак пра Сапунова, тым не менш з 1980-х гг. імя славутага віцібліяна, дзякуючы выхаду шэрагу краязнайчых працаў па гісторыі нашага краю, пачало вяртацца ў беларускую навуку.

Справайднае аднаўленне памяці пра гісторыка пачалося з 1990-х, калі ў Віцебску пачалі праводзіць чытанні імя А.П. Сапунова, круглыя статы, адзначаць яго юбілеі, пачало дзейнічаць грамадскае аўяднанне "Віцебскі краязнайчы фонд ім. Сапунова", а таксама выходзіць прысвечаныя яму кнігі (аўтарства А. Падліскага, Л. Хмяльніцкай, Д. Газіна) і ўрэшце быў паставлены памятны знак у гонар славутага віцібліяна на месцы фальварка Каходука, які належаў раней Сапуновам. За апошнія два дзесяцігоддзі выйшаў шэраг артыкулаў па матэрыялах гісторыка аўтарства В. Шышанава, Н. Шаркоўскай, В. Давідоўскай, Н. Варламавай.

Выставка ў гонар 170-годдзя з дня нараджэння А.П. Сапунова і навуковы круглы стол - важны звеннік ў ланцужку ўшанавання памяці, а таксама ўвагі да навуковых працаў знаменітага гісторыка і краязнайчы фонду імя Сапунова.

Нядайна зборнік матэрыялаў навукова-практычнай канферэнцыі "Кніжное наследие А.П. Сапунова" быў выдадзены Нацыянальнай бібліятэкай, - паведаміў А.А. Суша. Выставка "Руспівец беларускай даўніны" ў траўні будзе экспанавацца ў Віцебске.

Падрыхтавала Э.Дзвінская.

З цікавасцю і павагай да праваслаўнай кнігі

На працягу многіх сотняў гадоў кніга з'яўляецца для чалавека крывацій ведаў, светачам ісціны, зборам мудрасці. Да гэтага часу нішто не змагло замяніць друкаваную кнігу: ні тэлевізор, ні смартфоны, ні электронныя кнігі. Як ні імкнуща людзі вынайсці чарговую навінку для грамадства, а кніга ўсё роўна застаецца тым адзінм і верным сябрам і дарослым, і дзецям.

У рамках рэалізацыі інавацыйнага праекта па духоўна-маральному выхаванні навучэнцаў, з нагоды Дня праваслаўнай кнігі адбылася сустрэча вучняў 8"Б" класа сярэдняй школы №11 г. Ліды з настаяцелем храма Усіх Святых пратэзэром Уладзімірам Яромічам. Тэмай сустрэчы стала "Праваслаўная кніга: гісторыя і сучаснасць".

Разам з дарослымі навучэнцы разва-

жалі пра значэнне праваслаўнай кнігі ў жыцці чалавека. Таксама восьмікласнікі мелі магчымасць убачыць, наколькі змяніліся праваслаўнія кнігі ад зношэнняга выгляду да зместу, змаглі пачытаць старонкі старажытных царкоўных кніг, пазнаёміцца з наўянкамі праваслаўнай літаратуры за апошні час.

Падчас сустрэчы адбыўся прагляд відэо-прэзентаты "Гісторыя стварэння кнігі", пасля чаго айцец Уладзімір распавёў навучэнцам аб прызначэнні богослужбовых кніг і іх значэнні ў жыцці храма і праваслаўных вернікаў, а таксама патлумачыў школьнікам, наколькі неабходна кніга для кожнага чалавека на працягу ўсяго жыцця.

А. ГРУДЗІНА,
Шклоўская арганізацыя ТБМ

ПРАФЕСІЙНЫЯ І СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ УСТАНОВЫ АДУКАЦЫІ ШКЛОВА (Ад старажытнасці да сучаснасці)

Перыядам узікненння агульнаадзяржавай сістэмы асветы ў Вялікім Княстве Літоўскім можна лічыць 16 стагоддзе. Менавіта ў гэты час значна актыўізаваліся контакты з Заходнім Еўропай і ў рэгіён пачалі пранікаць гуманістычныя ідэі эпохі Адраджэння.

Андрэй Самусік, кандыдат гісторычных навук, даецтвіе Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітета.

Пачынальнікамі эвалюцыі асветніцкай справы на беларускіх землях можна лічыць пратэстантаў - кальвіністаў і арыян, якія здолелі ў другім палове 16 ст. - пачатку 17 ст. стварыць дастаткова шырокую сетку вучылішчаў. Непасредна ў горад Шклоў кальвіністам запрашаюць тагачасныя ўладары горада Геранім і Карл Хадкевічы. Іх намаганнямі будуюцца кальвінскі збор - тып пратэстанцкага храма, пры якім працуе адпаведная школа.

Следам за пратэстантамі, амаль паралельна, уласную сістэму адукцыі пачала арганізоўваць каталіцкая царква. Аляксандр Хадкевіч, да якога Шклоў перайшоў у спадчыну, запрашае ў горад каталіцкі орден Дамінікану. Яго намаганнямі забяспечваецца будаўніцтва мураванага касцёла з кляштаром, ствараеца багатая бібліятэка. Паводле дадзеных польскай даследчыцы старажытнага Шклоўа Марыі Тапольскай, верагодней за ёсё, кляштар у Шклове быў найвялікшы сярод кляштараў ордэна Дамінікану ў Беларусі [8,14].

Абвода напрамкі тагачаснай школьнай справы мелі відавочную еўрапейскую арыентацыю. У асноўным, за выключэннем антычнай літаратуры, выкладчыкі выкарыстоўвалі вучэбныя дапаможнікі еўрапейскіх аўтараў. У вучэбнай праграме з'явіліся арыфметыка, геаметрыя, астраномія, граматыка, рыторыка, дыялектыка, музыка і іншыя навукі. Навучэнцамі гэтых установаў асветы быў не толькі пратэстанты і католікі, але і дзеці праваслаўнага насельніцтва. У далейшым выхаванцы мелі магчымасць працягваць вучобу за мяжой.

Між тым праваслаўнае насельніцтва не жадала саступаць новым асветніцкім плыням. Гэта знайшло свой адбітак ва ўзікненні праваслаўных культурна-асветніцкіх брацтваў, дзе адукцыйна - выхаваўчыя працэсы быў у візантыйска - праваслаўным напрамку. Брацтвы пачалі выконваць не толькі асветніцкія функцыі, але і праводзіць барацьбу супраць пратэстантызму, каталіцтва і новай рэлігійнай з'явы ў Вялікім Княстве Літоўскім - унияцтва. Разам з тым, нягледзячы на ўсе адметнасці ўнутранай пабудовы брацкіх школ, педагогічна думка ў іх асяроддзі паступова развівалася ёсё ж у агульнаеўрапейскім напрамку. Стваральнікі хутчэй зыходзілі з намеру знайсці пэўныя кампраміс паміж праваслаўем і рэлігійнай тагачаснай еўрапейскай культурой. Шклоўская праваслаўнае брацтва згадваеца ў 1661 годзе. Праз пэўны час, у суязі са складаным палітычным і канфесійным становішчам на беларускіх землях,

вышэй згаданыя навучальныя ўстановы, у тым ліку і ў Шклове, паступова зачыняюцца [6,11,12,13].

Вельмі цікавай з'явіцца адукцыйным накірунку Шклоўа і ўвогуле Беларусі было стварэнне ў 1778 годзе Шклоўскага шляхетнага вучылішча. Заснавальнікам вучылішча быў Сямён Гаўрылавіч Зорыч. Па тагачасных умовах выкладчыкі давялося выпісваць з-за мяжы. Да працы ў вучылішчы прыступілі выкладчыкі з Берліна, Трыра, Брусаля, Гётнінгенскага ўніверсітата. Законанастаўнікам на працягу 17 гадоў быў настаяцель Шклоўскай Успенскай царквы протаіерэй Аляксандар Старынкевіч. Для вучылішча Зорыч набыў багатую па тым часе бібліятэку і пастаянна яе папаўняў. Бібліятэка змяшчала 178 рускіх, 743 французскіх, 70 нямецкіх, 12 польскіх і 27 лацінскіх кніг. У вучылішчы быў свой музей, для якога былі набытыя заалагічныя калекцыі, астронамічныя, фізічныя, геадэзічныя прыборы і інструменты. Зорыч перадаў установе багатую карцінную галерэю, у якой меліся работы Рубенса, Ціньера, Дольга і іншых вядомых майстроў.

Колькасць выхаванцаў штогод павялічвалася. У 1797 годзе налічвалася 252 чалавекі. Гэта былі дзеці дваранскіх родаў з Магілёўскай, Смаленскай, Чарнігаўскай і іншых суседніх губерняў, былі дзеці з Францыі, Польшчы, Чарнагорыі, Грэцыі, Турцыі. Выхаванцы дзяліліся на два звязы кавалерыі (кірасірскі і гусарскі) і на дзве пяхотныя роты (грэнадэрскую і егерскую). Для выхаванцаў афіцэрскія падраздзяленні мелася як паўсядзённая, так і парадная форма аблундузіравання.

У 1793 годзе для вучылішча быў пабудаваны новы трохпавярховы мураваны дом. Па бараках галоўнага корпуса даўжынёй у 52 сажні стаялі два драўляныя філіёлі, у якіх змяшчаліся лазарэт і музычная каманда. Установа, не маючы афіцыйнай венсанай назвы, у адміністрацыйных адносінах мела характеристыку вайскова - вучебнай, бо кіравалася вайсковым статутам. Выхаванцы ўставалі ў пяць гадзін раніцы, збраіліся на агляд і малебен. Пасля снедання адпраўляліся ў класы, дзе мелі па трох ўроکі да поўдня. Затым абедалі, дзе гадзіны адпачывалі. Пасля адпачынку ішлі на трох ўроکі. Потым вячэралі і ў 21 гадзіну

клаліся спаць.

У вучэбным плане былі наступныя прадметы: руская, французская і нямецкая мовы, арыфметыка, гісторыя, геаграфія, малярванне, красамоўства, вышэйшая матэматыка, артылерыйскія справы, архітэктура. Акрамя таго, фехтаванне, танцы, музыка. Да 1796 года вучылішча падрыхтавала 268 кадэтаў. Большасць з іх пачала служыць у армейскіх і гарнізонных палках, артылерыйскіх. У 1798 годзе 10 чалавек паступілі ў Чарнаморскі флот. Многія выхаванцы вызначыліся яшчэ пры жыцці Зорыча. Напрыклад, М.І. Маркевич - генерал-лейтэнант, аўтар шэрту фізічна-матэматычных даследаванняў артылерыйскай збройі, Н. Пятроў - аўтар сачиненняў па матэматыцы, фартыфікацыі, механіцы і многіх іншых.

У 1799 годзе ў вучылішчы здарыўся пажар і будынак згарэў. Неўзабаве адышоў у іншы свет і галоўны фундатар навучальны ўстановы Сямён Зорыч. Таму, у адпаведнасці з указам імператара Паўла I, навучальная ўстанова была пераведзена ў Гародню. Гэта вестка вельмі ўзрушыла выхаванцаў і жыхароў горада. У дзень праводзін у Шклоў з'ехаліся бацькі выхаванцаў з розных губерняў. Усе сабраліся ў царкве, дзе айцец Аляксандар Старынкевіч, узышоўшы на кафедру, сказаў: "Возстані, Зорич! Воззри на виноград, тобой посаженны! Ты в жыжні своей говоривал, что не имеешь, кому оставить детей своих! Се, монах приемлет их под свой покров и вверяет их руководству избранному им мужу!" При гэтым святар указаў на генерал - маёра Кетлера. Бацькі і ўсе прысутныя "зарыдали в голос". У далейшым з Гародні навучальная ўстанова была пераведзена ў Смаленск і потым канчаткова ў Москву, дзе атрымала назву першага Маскоўскага кадэцкага корпуса. Створанае Сямёном Зорычам Шклоўскае шляхетнае вучылішча стала трэцім па ліку вучэбнай установай па падрыхтоўцы афіцэраў у Расійскай імперыі [2,9].

На мяжы 18 - 19 стагоддзяў Шклоў вызначыўся тым, што горад становіцца цэнтрам па распаўсюджванні разнастайных ведаў і ідэй сярод яўрэйскага насельніцтва. Яўрэйская грамада Шклоўа вельмі хутка развіваеца. Яшчэ ў 1668 годзе сакратар аўстрыйскага амбасадара пры двары Пітра I Георг Корб адзначыў, што шклоўскія яўрэі - "багацейшае і ўплывавае саслоўе". У 1727 годзе шклоўскія яўрэі ўжо склалі 20 працэнтаў гарадскога насельніцтва, пры гэтым яны выплачвалі амаль 60 працэнтаў гарадскога падатку. Ім належыла 78 драўляных і 7 мураваных дамоў, што было болей, чым у хрысціянам.

Гандлёвый сувязі, у першую чаргу з Еўропай, паспрыялі таму, што Шклоў паступова пачынае становіцца цэнтрам яўрэйскай вучоначасці. Асаблівая роля ў гэтым належыць шклоўскім купцам і мецэнатам Ноткіну і Цэйтліну. Менавіта Іошуа Цэйтлін вылучыўся як буйны падрадчык і паставшчык фуражу і правіянту ў час турэцкай кампаніі. Нажыўшы мільённую маёмаць, Цэйтлін адышоў ад спраў і пасяліўся

Шклоўская іешыва

у сваім маёнтку Вусце, дзе стварыў своеасаблівую "хатнюю акадэмію".

Навуковы мецннат пабудаваў пры сваім двары малітоўны дом з дарагім начыннем, лабаратарыю для хімічных доследаў, стварыў раслінны гербaryй. Навуковую дзейнасць забяспечвала і багатая бібліятэка. Пад прытулкам Цэйтліна навукоўцы актыўна займаліся даследніцкай працай.

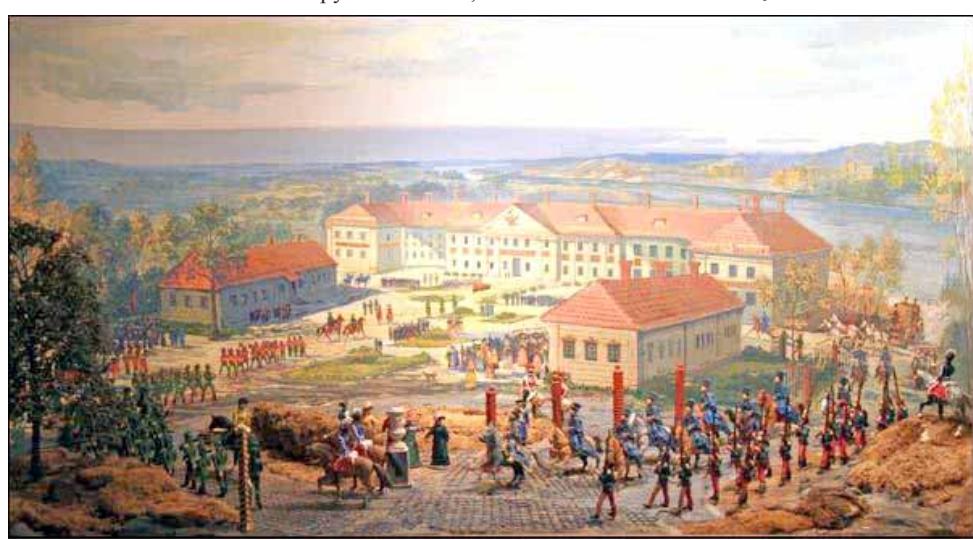
Для выдаўецкай дзейнасці ў 1783 годзе ў Шклове адкрываецца друкарня, а ў пачатку 19 стагоддзя - яшчэ дзве. Усяго да 1835 года ў Шклове было выдаўленыя болей за 210 назваў кніг. Надрукаваны ў Шклове навуковыя працы ў далейшым набылі сусветную вядомасць. Напрыклад піянер асветы таго часу - ураджэнец Шклоўа рэвін Барух бен Яакаў Шык, вядомы пад прозвішчам Шкловед, горача адстойваў неабходнасць свецкіх ведаў. З мэтаю асветы перакладаў на яўрэйскую мову кнігі па розных навуковых галінах. У 1777 годзе ён друкуе кнігу вядомага яўрэйскага навукоўца 14 стагоддзя Ісака Ізраэлі "Кіраўніцтва па астрономіі і геаметрыі". Атрымаўшы афіціяльную даследаваній форму грунтоўны лячэбнік па гігіене і папулярнай форме, апублікаваны ў 1779 годзе.

Пачатковую адукцыю яўрэйскія дзеці атрымлівалі ў "хэдэрах" пры сінагогах, якіх было некалькі ў Шклове. Потым вучоба працягвалася ў кагальных вучылішчах. Вышэйшую духоўную адукцыю атрымлівалі толькі юнакі ў навучальнай установе, якая насылала назыву "іешыва". У свой час у шклоўскай іешыве вучыўся знаміты пісьменнік 19 стагоддзя Перец Смаленскін, які апісаў Шклоў у сваім рамане "Асіна пахаванне", што пабачыў свет у 1873 годзе.

У 1851 годзе ў Шклове заснавана дзяржаўнае яўрэйскае вучылішча 1-га разраду, у якім у 1858 годзе наукалаасця 27 вучняў. Вучылішча знаходзілася ў наёмным доме з аплатай 215 рублёў у год. Дадаткова, у 1864 годзе, адчыняеца прыватнае яўрэйскае вучылішча для дзяўчат, якое ўтрымлівалася за кошт збору грошай за навучанне. А напрыканцы 19 стагоддзя, і аддзяленне Слабадской іешывы, якое дзейнічала на ідэалах руху "Мусар", дзе галоўным накірункам у выхаванні быў сваеасаблівы рэлігійны аскетызм [5,7,9,10].

Нагрудны знак Шклоўскага шляхетнага вучылішча

Шклоўскае шляхетнае вучылішча

Шклоўскі ліцэй № 12

З пачаткам 20-га стагодзя ў сістэме адукацыі пачынаюца рашучыя змены. У міжваенны час, акрамя агульнаадукацыйных устаноў, у Шклове працујуць дзве ўстановы прафесійнага накірунку. Гэта - школа медсясцёр, дзе навучалася 211 чалавек і налічвалася 13 вучылых, і Магілёўская абласная школа Наркамзема БССР, дзе займалася 90 навучэнцаў. Амаль адразу пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны ў горадзе пачынае дзейнічаць аднагадовая школа птушкаводаў Міністэрства сельскай гаспадаркі, якая праіснавала да 1957 года [1, 3, 4].

Пэўны час на вытворчай базе Шкловскай райаграпрамтэкнікі (зараз ААТ "Аграпромтэкнік") дзейнічалі філіял Бялыніцкага СПТВ-40, а потым з 1988 па 2004 год Міжгаспадарчы вучэбны камбінат упраўлення сельскай гаспадаркі Шкловскага райвыканкама.

З 1978 года дзейнічае ў Шклове ўстанова адукацыі "Шкловскі дзяржаўны прафесійны ліцэй №12" (да 2006 года Шкловскае ПТВ-139). За трох дзесяцігоддзі існавання навучальная ўстанова стала вядучым цэнтрам па падрыхтоўцы рабочых кадраў для сельскай гаспадаркі Шкловскага раёна. Набываюць тут веды навучэнцы і з суседніх Горацкага, Круглянскага, Магілёўскага і Аршанскаса раёнаў. Працујуць у сучасны момант у горадзе і іншыя ўстановы прафесійнага плану. Гэта ўстанова "ДТСАФ" і прыватная аўташкола. Такім чынам можна ўпэўнена сцвярджаць, што пачынаючы з давенных часоў, прафесійны накірунак адукацыі ў Шклове амаль не спыняўся.

Да дзейных ўстанов спецыяльнага накірунку адукацыі можна аднесці Шкловскую спецыяльную школу - інтэрнат для дзяцей са слабым зрокам, створаную ў 1953 годзе. У 1959 годзе ў Шклове ствараецца школа мастацтваў, дзойг час якую ўзначальваў заслужаны дзеяч мастацтва Беларусі Віталій Аляксеевіч Бабчанка. Працуе зараз у Шклове і спецыялізаваная дзіцячая - юнацкая спартыўная школа.

Падагульняючы гісторычны экспурс ў мінулае, можна адзначыць, што Шклў па-ранейшаму з'яўляецца традыцыйным месцам адукацыі як прафесійнага, так і спецыяльнага накірунка.

ЛІТАРАТУРА:

1. Белорусская ССР. Краткая энциклопедия. Том 1. - Мин., 1979. - С. 732.
2. Брыгадзіч П., Лукашэвіч А. Шкловскае шляхетнае вучылышча. // Беларуская мініўшчына. - 1997. - №4.
3. Государственный архив Могилевской области. Письмо 5 - 10/187 от 17.07.2008г.
4. Ігнацеў В. З гісторыі Шкловішчыны. // Ударны фронт. - 1983. - 17 верасня.
5. Ільюшэнка М. На шляху суцэльнай пісьменнасці. // Ударны фронт. - 1991. - 28 верасня.
6. Ільюшэнка М. На скрыжаванні часоў. // Ударны фронт. - 1985. - №47.
7. Краткая еврейская энциклопедия. Том 10, кол. 224 - 227.
8. Левко О.Н. Средневековые территорииально-административные центры северо-восточной Беларуси: Формирование и развитие. - Мин.: Бел.навука, 2004. - С. 106 - 110.
9. Опыт описания Могилевской губернии. Книга 2. - Могилев на Днепре, 1884. - С. 43 - 47.
10. Прамысловыя прадпрыемствы дарэвалюцыйнай Беларусі. - Мин., 1988. - с.313, 314.
11. Россия. Полное географическое описание нашего отечества. /Под ред. Семёнова В.П. Том 9. - СПб., 1905. С. 468.
12. Самусік А. Магілёўская брацкая школа ў свяtle эвалюцыі агульнаеўрапейскай гуманістычнай сістэмы педагогікі 16 - 17 стагоддзяў. // Гісторычна і сацыякультурнае развіціе Магілёва. Зборнік навуковых прац узделынікаў 5 навуковых канферэнцый "Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць". Магілёў, 2007. - С. 27 - 32.
13. Харламповіч К. Западнорусские православные школы 16 и начала 17 века. / К. Харламповіч. - Казань: Типо - литографія Імп. Університета, 1898. - С. 371.
14. Topolska M. Szklow i jego rola w gospodarce Białorusi wschodniej w 17, 18 wieku. - Poznań, 1962. - С. 139.

Спаская царква

Горад Магілёў яшчэ з часоў Вялікага Княства Літоўскага з'яўляўся буйным асяродкам праваслаўя з мноствам старажытных храмаў. Спаская царква ў Магілёве выконвала асаблівую ролю, бо Спас лічыўся заступнікам нашага горада. Спаская царква ў Магілёве вядомая з 1478 года. Будынак быў драўляны. Пры храме быў манастыр з манаскім келлямі. У 1578 годзе кароль Рэчы Паспалітай Стэфан Баторый даў архіепіскапу Феафану (Багдану) Рэпінскаму грамату на манастыр, але пазней перадаў яго мяшчанам.

У 1594 годзе пабудавана новая царква. З 1618 года, калі магілёўцы не пусцілі ў горад уніяцкага архіепіскапа Іясафата Кунцэвіча, манастыр з царквой на доўгі час пераходзіць да ўніяты. Амаль трыццаць год манастыром кіраваў намеснік Гервасій Гасцилоўскі. У 1632 кароль Уладзіслаў IV у сваіх "Артыкулах заспакаення рэлігіі грэчаскай" прызначыў манастыр для рэздэнцыі епіскапа Магілёўскай праваслаўной епархii, але сойм зноў замацаваў яго за ўніятамі. Па Збораўскай дамове з 1649 года манастыр вяртаецца да праваслаўных, і ў ім жыве епіскап Іосіф Канановіч-Гарбацкі. У 17 стагоддзі, калі манастыр перайшоў да праваслаўных, у ім была зацверджана кафедра епіскапа і, адпаведна, кафедральным саборам стала Спаская царква. У час Паўночнай вайны ў 1708 годзе, калі па загадзе маскоўскага цара Пятра I Магілёў быў цалкам спалены, згарэў і драўляны будынак храма разам з манастыром. І ў 1710 годзе з дошак быў пабудавана часовая царква, якая стала на падпорах і "хісталася ад ветру".

У 1740 годзе быў урачыста закладзены мураваны сабор, на які расійская імператрыца Ганна Іаанаўна загадала вы-

Георгий Каніскі

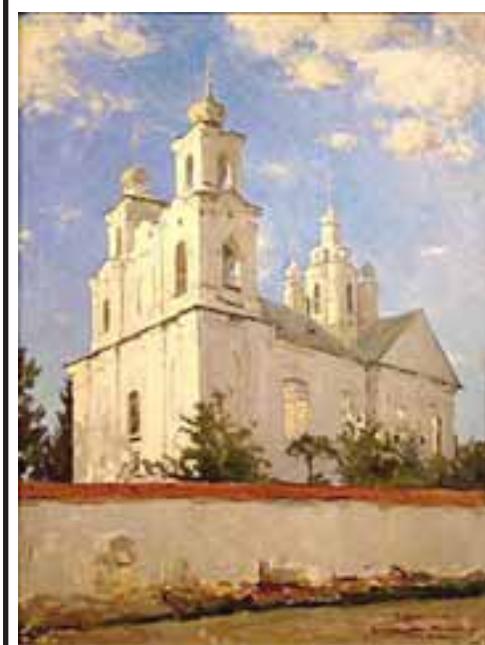
даткаваць 10 тысяч залатых рублёў. Храм павінен быў размяшчацца над высокай Дняпроўскай кручай і яго выява здалёк была добра бачная. Значную фінансавую дапамогу аказвала і імператрыца Елізавета Пя traўна, а яе каштоўныя падарункі заходзілі ў царкве яшчэ ў пачатку 20-га стагоддзя.

Магілёўскія епіскапы Іосіф і Геранім Валчанская клапатліва кіравалі будаўніцтвам. У 1742 годзе будынак быў пабудаваны ўжо на палову. А ў 1748 у часы Гераніма Ваўчанская будаўніцтва дайшло да ўзроўню даху, але ў tym жа годзе здарыўся моцны пажар, і ад новага храма засталіся толькі сцены. У 1754 годзе Г. Ваўчанская пахавалі ў алтары недабудаванага храма.

У 1755 г. у Магілёў быў запрошаны новы епіскап з Украіны, рэктар Кіева-Магілянскай акадэміі Георгій Каніскі. Епіскап Георгій быў адным з самых адукаваных людзей свайго часу: грамадскі дзеяч, філософ і педагог. Дабудавана Спаская царква быў менавіта дзякуючы Г. Каніскаму, па запрашенні якога ў 1756 годзе з Вільні прыехаў вядомы архітэктар Іаган Кры-

Спаская царква, 1844 г.

Спаская царква, 1916 г.

Інтэр'ер Спаскай царквы, пачатак 20 ст.

штаф Глаўбіц. Г. Каніскі як заказчык падкрэсліваў, што гэты дойлід "у саёй справе мастак і ў даговорах пастаянны". Георгій Каніскі быў пахаваны ў новай мураванай Спаскай царкве і над яго магілай была замацавана медная дошка з эпітафіяй, якую ён сам напісаў:

*Колыбель - Нежин, Киев мой учитель,
Я в тридцать восем лет назван:
Святитель.*

*Семнацать лет боролся я с волками.
А двадцать два, как Пастырь,
отдохнул с овцами.*

*За претерпенные труды и непогоду
Архиепископом и Членом стал Синоду,
Георгий именем, я из Конисских дому,
Коню подобен был я почтовому.
Тут трупа моего зарыты кости.
В год семисотый пятый девяностый.*

Архітэктар Іаган Глаўбіц (1700-1767) - адзін з найбольш вядомых і запатрабаваных архітэктараў у Вялікім Княстве Літоўскім у сярэдзіне 18 стагоддзя. Стваральнік і самы яскравы прадстаўнік архітэктурнага стылю віленскага барока. Да следчыкі адзначаюць, што яскравай асаблівасцю стылю Глаўбіца з'яўляюцца дзве высокія шматярусыя вежы на галоўным фасадзе, а паміж імі фігуры франтон. Майстар выконваў заказы прадстаўнікоў розных канфесій: каталікоў, праваслаўных, уніятаў і пратэстантаў. На Беларусі Глаўбіцам былі пастаўлены вядомыя помнікі архітэктуры: адбудаваны пасля Паўночнай вайны Сафійскі сабор у Палацку, царква ў Сталовічах, кармеліцкі касцёл у Мсціславе, палац епіскапа і Спаская царква ў Магілёве...

Узнёслы сілуэт Спаскай царквы узышаўся над поймай Дняпра і выразна

Магілёў, пачатак 20 ст.

вылучаўся сярод жылой забудовы верхняга горада. Разам з Багаяўленскім манастыром і ратушай царква з'яўлялася архітэктурнай дамінантай гісторычнага цэнтра Магілёва. Галоўным фасадам яна была арыентавана ў бок ратуши, а алтарнай часткай выходзіла да палаца епіскапа. Пры ўзвядзенні будынка І. Глаўбіц ўлічыў канкрэтныя ўмовы і традыцыі, якія існавалі ў той час у культавым дойлідстве Магілёва. А таму ў архітэктуры царквы былі выкарастаны будаўнічы прыёмы магілёўскай школы дойлідства. Згодна з беларускім гісторыкам архітэктуры Тамара Габрусь, Спаскі сабор меў незвычайнную для праваслаўя трохнефную крыжовакупальную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Архітэктурны тэрмін "неф" азначае "карабель", прадаўгаватое памяшканне, частка інтэр'ера, абмежаваная з аднаго ці двух бакоў радам калон, або слупоў. Бывае неф сярэдні, бакавы і папяроchnы (трансепт).

Працяг будзе.

Алег Дзялячкоў. Магілёў.

На літаратурнай хвалі

"На перавалах часу і прасторы задумацца над пройдзеным хачу..."

Пасля перапынку аднавілася штотомесячнае правядзенне пасяджэння літаратурнага аўяднання "Суквецце" пры рэдакцыі "Лідскай газеты". Знамянальна, што першае ў бягучым годзе такое паседжанне было прысвечана выхаду новай - ужо сёмы - кнігі аднаго з найстарэйшых і найбольш аўтарытэтных лідскіх пісьменнікаў Уладзіміра Гаўрылавіча Васько. Называецца гэта новая кніга "На перавалах часу".

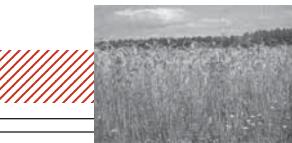
Уладзімір Васько - асока даволі вядомая на літаратурнай Лідчыне (ды і не толькі Лідчыне). Амаль трыццаць гадоў ён аддаў працы ў "Лідскай газете", у тых ж гады быў кіраўніком літаратурнага аўяднання пры ёй (дарэчы, ён жа даў літаб'яднанню назыву - "Суквецце"). З 2007 года з'яўляецца сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў. Як пісьменнік друкуеца ў раённым, абласным і рэспубліканскім друкі. Выдаў кнігі паэзіі "Прасветленасць" (1981), "На схілах берагоў" (1997), "Кругазварт жыцця" (2011), кнігі прозы "Лясная рапсодыя" (2013), "Зізгагі лесу" (2017, аўтабіографічная кніга), кнігі паэзіі прозы "Энергія душы" (2018), "На перавалах часу" (2021).

У кнізе "На перавалах часу", акрамя традыцыйных раздзе-

глыбокія, кожны твор дыхае энергіяй душы творцы - душы, якая імкненца ўвабраць у сябе сусвет, зліцца з навакольнай прыродай, жывіа рэагаваць на розныя праявы жыцця. Аўтар задумваецца над пройдзеным жыццёвым шляхам, над прызначэннем паэта, над лёсам чалавечства і ўсёй планеты.

За герояў яго празаічных твораў перажываеш, з цікавасцю сочыш за тым, як складваецца іх лёс, як складваюцца іх адносіны паміж сабой. Байкі напоўнены жывым народным гумарам, трапынімі апісаннямі дзейных асоб (пераважна жывёл), раскрыццем іх характеристу прац асаблівасці іх мовы. А ў вершах чытач знайдзе і

Глядзі, які радасны, величны дзень!
Якія цюльпаны, ружы якія!
На лісі зялёнym, зусім маладым,
расінкі брыльянтамі

свяціца ярка.
Квітніе вясёлка, квітнеюць сады.
Бываі, дажджавая
прапётная хмарка!

Пазбавіца ад дрэннага настрою, ад тутгі паэту дапамагаюць навакольная прырода, мясцовыя краявіды. Паэт разумее мову прыроды, умее ўбачыць у яе з'явах

штосьці незвычайнае: "я з дубам
гаманю, бы з атаманам", "ста-
тусія корч ваўчыцаю галоднай",
"музычна плюскаюца хвалі і
дражняцца з прыгнутаю лазой".
Прырода (напрыклад, лес) узды-
мае настрой, натхніе на новыя
вершы:
Прызнацца, весела тут мне,
прасторна новен'кай задуме.
Знаходжу тэмы я ў дупле
і ў гняздзе дразда на дубе.

Уражваюць таксама паспраўднаму паэтычныя, узноў-
лья, рамантычныя вобразы інтим-
ных вершаў. Напрыклад:
...Юная каханая мая
мне падарыла залатыя вёслы,
і лодку з пазалочанай кармой,
і ветразь, нібы лебедзь,
белы-белы...

Або такія параўнанні, ме-

тафары: "у цябе паходка нібы
хваль акорд", "салайтны песенны
прыбой", "блікі сонца грудзі ца-
лавалі" і г. д.

Ёсць у кнізе і вершы, у якіх
аўтар задумваецца над будучым
Зямлі, выказвае свае хваляванні з
нагоды глобальных экалагічных
праблем, узброеных канфліктаў у
розных кропках планеты, а так-
сама пажаданні, "каб на Зямлі ўсе
жылі ў вечнай згодзе", "захаваць
багацці нашы ў нетрах, строн-
цыям зямлю не запляваць". "Калі

Аляксей КРУПОВІЧ

* * *

Ад зоркі да зоркі - мой крок.
Натхнёны іду па сусвеце.
Абвостраны слых, абвостраны зрок.
Насустрч Купала едзе ў карэце.

Спяняе каня і руку падае,
у Вязынку просіць заехаць -
і радасьць з вялікай нагоды тае
пульсue на Марс і на Месяц.

З Купалам паўсюль прагну быць -
у вёсках і буйных сталіцах,
і нацыі верна служыць,
і краем сваім ганарыща.

Пацалавацца

Раскладу касцёр па-над ракой,
буду ім да ночы любавацца.
Я хачу спаткацца тут з табой,
я хачу з табой пацалавацца.

Будзе міла полымя шугаць,
будзе дым над гаем слацца, слацца.
Хай гарыць агнём мая туга!
Ты бяжы сюды пацалавацца!

Салаўіны песенны прыбой
стане з чыстым небам хвалявацца.
Я хачу сустрэцца тут з табой,
я хачу з табой пацалавацца.

Уяўленне

На месцы не ўтрымаецца ўяўленне:
яму зацесны ціхенькі куток.
Яно то вылівае на патэльню
з бялка аблокаў сонечны жаўток,

то гойсае з планеты на планету,
абы пад цёплай коўдрай не драмаць,
то памагае здольнаму паэту
метафоры ў космесе шукаць.

Яго не скопіш, як быка за рогі,
не кінеш, бы саломінку пад плот.
У яго непрадказальныя дарогі,
ніялоўны, не заблытаны палёт.

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідской друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармаціі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 22.03.2021 г. у 17.00. Замова № 393.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны інಡекс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,65 руб., 3 мес.- 7,95 руб.

Кошт у розніцы: па дамоўленасці.

лаў "Вершы" і "Проза", ёсць новыя для аўтара раздзелы: "Байкі", "Разважанні аб літаратуре" (у апошні ўвайшлі рэцэнзіі Уладзіміра Гаўрылавіча на кнігі асобных лідскіх паэтаў). Па ўласным прызнанні аўтара, работа яго над новай кнігай началася не з вершаў, а з аповесці "Памылка", якая спачатку была задумана як апавяданне. Аўтару падуладны розныя літаратурныя жанры: вершы, байкі, апавяданні, аповесці. У якім бы жанры ён ні пісаў, мова твораў сакавітая і вобразная, думкі аўтара

пейзажную, і інтymную, і грамадзянскую, і філософскую лірыку. Аўтар улюблёны ў жыццё, поўны стваральнай энергіі, жадання дзейнічаць, пастаянна знаходзіцца ў творчым пошуку.
Хачу абняць душой сусвет.
Кініць энергія, бы магма.
Не афрыканская я малта,
а просты сённяшні паэт.

Паэт умее радавацца кожнаму дню, заўажаць незвычайнае і прыгожае ў звычайні:

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч,
Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб регістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даўгіна.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by